

Policy för spridning av växtmaterial i naturliga miljöer

Dagens svenska flora utgörs av en blandning av naturligt invandrade arter alltsedan senaste istiden och arter som inkommit med människans hjälp. Inom naturvården har behovet av att så eller plantera ut växtmaterial ökat under senare år. Vägrenar besås ofta med gräsmarksarter, blommande örter sås ut för att gynna pollinerande insekter, befintliga växtförekomster förstärks för att gynna arten i fråga och hotade arter flyttas vid exploateringar.

Svenska Botaniska Föreningen är positiv till förstärkningar för att motverka negativa effekter av markanvändning och för att motverka negativa effekter på floran vid klimatförändringar. Det finns dock risker med spridning av växtmaterial och såväl insamling som utplantering måste göras med stor försiktighet. All spridning av växtmaterial bör föregås av en riskbedömning av verksamhetsutövaren och utföras så att den befintliga förekomsten av arten inte hotas. Syftet med utsättningen bör styra såväl val av växtmaterial som ursprung. Även den geografiska aspekten bör påverka vilket växtmaterial som används. Växtmaterial av invasiva främmande arter eller genotyper ska självfallet inte spridas eller användas.

Svenska Botaniska Föreningen vill med detta policydokument verka för att all spridning av växtmaterial i landskapet ska göras med eftertanke och har därför formulerat ett antal förhållningsregler som föreningen ser som förutsättningar för att den naturliga floran ska värnas och bevaras i landskapet. Föreningen anser att nationella riktlinjer bör utarbetas så att framtida utsättningsprojekt kan genomföras på ett sätt som undviker att arters genetiska variation och särprägel äventyras. Det är även viktigt att all spridning av växtmaterial i naturen sker med transparens genom dokumentation, uppföljning och utvärdering, och att resultaten sprids.

För att minimera eventuella negativa konsekvenser bör nedanstående punkter följas:

1. En art ska aldrig spridas utanför sitt naturliga utbredningsområde.
2. Använd alltid växtmaterial med svenskt, gärna lokalt ursprung.
3. En växtart bör alltid i första hand bevaras på sin befintliga växtplats, och växtmaterial från ursprungsplatsen eller dess närhet bör användas vid förstärkning av små eller isolerade förekomster.
4. Insamling av växtmaterial ska alltid ske med stor försiktighet och får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid.
5. Vid utplantering eller utsädd får befintliga floravärden på platsen inte skadas. Det får inte heller föreligga risk att främmande arter eller genotyper sprids.

Viktigt att tänka på

All utsättning av växtmaterial i naturen ska rapporteras på [Artportalen](#). Ange växtmaterialets ursprung som kommentar och rapportera växtplatsen som ej spontan tills arten är etablerad och klarar sig på egen hand. Genom att dokumentera utsättningar kan resultaten följas över tid och gemensam kunskap byggas upp.

Tänk också på att insamling och flytt av fridlysta arter regleras i lag genom [Artskyddsförordningen](#). I övrigt bör man följa vägledningarna från [IUCN](#) och [Naturvårdsverket](#) vid spridning av arter, populationsförstärkning eller återintroduktion.

Vid introduktion och spridning av främmande arter riskerar invasiva arter eller genotyper att sprida sig. Artdatabanken har [klassificerat risker för olika arters förmåga att bete sig invasivt](#). Svenska Botaniska Föreningen anser att introduktion och spridning av invasiva arter eller genotyper bör förbjudas och att befintliga förekomster utrotas eller begränsas. Detsamma gäller arter med risk att bli invasiva.

Beskrivningar

1. En art ska aldrig spridas utanför sitt naturliga utbredningsområde

En arts naturliga utbredningsområde har formats av historiska förhållanden som klimat, höjd över havet och spridningsbarriärer. Utbredningsområdet behöver inte vara sammanhängande utan kan ha större eller mindre luckor. Om arter förs utanför dessa områden finns risk för att livsmiljöerna inte är optimala och spridningsförsöket misslyckas. Det finns även risk för att befintliga ekosystem kan påverkas negativt om en ny art, främmande för platsen, introduceras och i synnerhet om denna beter sig expansivt. De arter som räknas som naturligt förekommande i Sverige bör följa kriterierna i rödlistningsarbetet och ska vara bofasta och reproducerande samt ha invandrat spontant alternativt vara införda och etablerade i naturen före år 1800. Observera att ett utbredningsområde ofta ändras i samband med förändrat klimat.

2. Använd alltid växtmaterial med svenskt, gärna lokalt ursprung

Använd alltid fröer och annat växtmaterial med svenskt ursprung och som uppförökats i Sverige. På så vis minskar risken att främmande invasiva arter eller genotyper sprids i landet.

Använd helst fröer eller plantor av lokalt ursprung så att lokala anpassningar hos växtmaterialet bibehålls och så att befintliga anpassningar till lokala blombesökare inte bryts. I områden med mycket höga floravärden bör växtmaterialet alltid ha ett lokalt ursprung. Används lokalt material undviks kraftiga förändringar i olika genotypers utbredningsmönster vilket möjliggör studier av till exempel spridningsmönster och invandringshistoria.

I en del europeiska länder, till exempel Tyskland och Frankrike, används begreppet ”fröspridningszoner” (seed transfer zones) för att begränsa långväga spridning av växtmaterial. Det innebär att frö och annat växtmaterial endast får insamlas, uppförökas/odlas och återföras till naturliga miljöer inom avgränsade geografiska områden. Föreningen tar inte ställning till huruvida fröspridningszoner bör införas i Sverige.

3. En växtart bör alltid i första hand bevaras på sin befintliga växtplats, och växtmaterial från ursprungsplatsen eller dess närhet bör användas vid förstärkning av små eller isolerade förekomster.

Bevarande av ursprungsförekomster

Vid artbevarande bör arter i första hand bevaras på sina befintliga växtplatser. Där är livsmiljön sannolikt mest gynnsam för arten i fråga. Att återskapa naturliga livsmiljöer där såväl abiotiska som biotiska faktorer är de rätta för en viss art är både svårt och tidskrävande. Abiotiska fak-

torer kan vara nederbörd, temperatur, luftfuktighet, markfuktighet, kalkhalt, pH-värde med mera. Biotiska faktorer är hela det ekosystem med andra växtarter, sjukdomar, markfauna, svampflora med mera som arten förekommer i och samverkar med. Ofta saknas tillräcklig kunskap om vad arten i fråga faktiskt behöver.

Om en ursprunglig växtplats för en hotad eller annan sällsynt art inte kan bevaras, kan som en sista utväg växtmaterial behöva flyttas till nya växtplatser. Det är ofta också önskvärt att öka antalet växtplatser för att rädda en hotad art från utrotning.

Förstärkning av små förekomster

För de arter som endast förekommer på ett fåtal lokaler i landskapet eller i små populationer kan förstärkning och/eller spridning till nya lokaler vara nödvändig för att minska risken för utdöende. Här bör man i första hand använda växtmaterial från ursprungsplatsen eller från närliggande populationer.

Finns det behov av att använda växtmaterial från annan närliggande population för att maximera den genetiska variationen i populationen och skapa högre chans till långsiktig överlevnad bör en riskbedömning göras. Flera studier visar på en positiv, så kallad heterosiseffekt (ökad vitalitet) när gener från andra populationer tillförs en inavlad population. Men det kan även finnas risk för en vitalitetssänkning när främmande genotyper förs in i lokalt anpassade populationer. Denna risk minskar dock oftast med tiden genom selektion. Om möjligt kan kontrollerade korsningar mellan populationer göras för att uttröna om det finns risk för negativa effekter på kommande generationer.

Ju mindre population desto större risk att de främmande genotyperna tar överhand och genetisk variation går förlorad på landskapsnivå. Det bör även uppmärksammas att främmande genotyper kan ha annan kromosomtalsnivå, till exempel om tetraploida plantor införs i en diploid population, vilket kan leda till steril avkomma vid korsning. Man bör även vara medveten om att populationers unika genetiska egenskaper kan försvinna vid införsel av främmande genotyper även om inte vitaliteten försämras.

Materialet som sprids kan i vissa fall behöva odlas upp ex situ (på annan plats) för att sedan återföras till ursprungslokalen. Odling av växtmaterial ex situ bör inte ske över många generationer då det finns en risk att materialet anpassar sig genetiskt till odlingsmiljön.

Före eventuell förstärkning eller återintroduktion bör man ge arten bästa möjliga förutsättningar till överlevnad på platsen i fråga. De faktorer som orsakade populationens tillbakagång från första början, till exempel igenväxning eller uttorkning, måste åtgärdas.

4. Insamling av växtmaterial ska alltid ske med stor försiktighet och får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid

Insamling av frön eller annat växtmaterial ska alltid föregås av en bedömning av populationsstorleken och om populationen kan ta skada av ett uttag. Mängden material som samlas in får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid. Är växtarten fridlyst eller omfattas av någon annan typ av skydd ska dispens eller tillstånd sökas från beslutande myndighet (i regel länsstyrelsen). Detsamma gäller om lokalen omfattas av någon form av områdesskydd.

När en ny växtplats ska etableras är det viktigt att försöka få med så stor genetisk variation som möjligt vid insamling av växtmaterial. Det är då bättre att samla få frön från många olika plantor istället för många frön från få plantor.

5. Vid utplantering eller utsådd får befintliga floravärden på platsen inte skadas. Det får inte heller föreligga risk att främmande arter eller genotyper sprids.

Vid utplantering eller utsådd är det viktigt att se till att man inte skadar befintliga floravärden på platsen eller att man råkar sprida för platsen främmande arter eller genotyper. Vid utplantering eller utsådd ska man alltid utgå från försiktighetsprincipen (miljöbalken 2 kap. 3 §) och aldrig sätta ut växtmaterial som kan komma att skada befintliga floravärden. Om växtmaterialet har en tendens att bete sig expansivt bör man avstå från utsättning. Man ska också vara försiktig så att man inte riskerar att oavsiktligt så ut medföljande oönskade arter. Utsättning av främmande arter ska aldrig göras i naturliga miljöer och främmande genotyper ska om möjligt undvikas. Främmande genotyper kan vara växtmaterial från ett geografiskt område där anpassningar kan ha skett till en annan livsmiljö. Växtmaterialet riskerar då att inte vara anpassat till platsen ifråga och det kan på sikt försämra överlevnaden i hela populationen. Är man osäker på om en genotyp är främmande bör försiktighetsprincipen gälla och man bör avstå från utsättning.

Odling och spridning i antropogena miljöer

Även i tätorter, parker, trädgårdar och andra människoskapade miljöer finns idag ett stort behov av att stärka den biologiska mångfalden. Genom att använda sig av svenska vilda växter även i dessa miljöer så skapar man förutsättningar för bin, fjärilar och andra organismer som är beroende av vår inhemska flora.

Svenska Botaniska Föreningen förordar att man i större utsträckning använder svenska vilda växter även i antropogena miljöer. Dels för att människor som sällan kommer ut i naturen ska få en relation till våra svenska växter, dels för att minska användningen av främmande växtmaterial.

Även i antropogena miljöer bör man följa de försiktighetsåtgärder som redovisats ovan. Man bör alltid använda ett svenskt växtmaterial och hålla sig inom artens naturliga, historiska utbredningsområde. Om det finns en möjlighet eller risk för arten att sprida sig vidare ut i närliggande naturmiljöer är det viktigt att man använder ett lokalt växtmaterial.

Svenska Botaniska Föreningen förordar att fröblandningar som används i utsådder av till exempel ängsfröer förses med dokumentation om var materialet är insamlat och var det är odlat. Detta för att undvika att nya förekomster med oklart ursprung dyker upp i landskapet och försvårar arbetet med att bevara sällsynta arter eller genotyper.

2021-II-14

Svenska Botaniska Föreningen